

ЗБОРНИК КАО ОТВОРЕНО ДЕЛО

Лейтеће виолине Милорада Павића, зборник, уред. Јелена Марићевић, Студентска асоцијација Филозофског факултета, Нови Сад 2015

Поводом тридесет година од штампања романа *Хазарски речник* Милорада Павића (1984–2014), група студената књижевности и језика Филозофског факултета у Новом Саду покренула је иницијативу за организовање симпозијума о Павићевом белетристичком и научном опусу под насловом *Лейтеће виолине Милорада Павића*. Истоимени зборник настао је као резултат управо такве идеје, реализоване уз подршку Одсека за српску књижевност и језик, у простору који је вишеструко семантизован присуством бившег професора и декана, Милорада Павића.

Наслов зборника, како објашњава Јелена Марићевић у уводном тексту, потенцира фигуру виолине која је за Павића имала занимљиве значењске конотације. Аутор, који је напустио студије музике пред сам дипломски испит, ствара 1978. године аутопортрет са виолином уместо главе, док су у његовом књижевном делу јунаци-виолинисти најчешће „носиоци поетолошки наглашених мисли или пак метафизичких тајни” (Ј. Марићевић). Такође, уредница зборника наводи, ослањајући се на Жана Русеа, да крилате виолине представљају тип метафоре који се појавио свуда у западноевропском свету, у првој половини седамнаестог столећа.

Зборници овог типа својом логиком намећу покушај фиксирања, препознавања доминантних карактеристика књижевног опуса одређеног ствараоца унутар већ именованих, дефинисаних координата српске и светске књижевности. Када је о Павићевом стваралаштву реч, јасно је да таква интенција у себи подразумева и јаку свест о њеној немогућности, па *Лейтеће виолине Милорада Павића* представљају зборник који негира *збирање* и обнавља, унутар својих конвенција, Екову али и Павићеву идеју отвореног дела. Већ на формалном плану лако се може установити слобода када је у питању језик, писмо као и техничко уређење радова, чиме се остварује аутономија сваког појединачног текста, као и отпор терору споља наметнуте линеарности и хармоније. Такође, зборник поред своје денотативне функције задржава право и на конотативни потенцијал, па се испред сваког рада у зборнику налази по један од назива за тарот карте којима се отвара Мајор Аркана (Велика тајна), а зборник, како се примећује у уводном тексту, има исти број прилога колико поглавља има *Последња љубав у Цариграду*, Павићев роман за гатање тарот картама. На крају, зборник се, као и већ постојећи *Павићеви њалимјесеси* (Бајина Башта 2010, прир. Сава Дамјанов), завршава ауторском причом, овога пута оном Далибора Томасовића, која уздиже на ниво концепта, дешавања, демонстрирања оне особености које су тумачене у радовима и које су карактеристичне и за Павићев приповедачки опус.

Летјеће виолине Милорада Павића подељене су на четири целине које сугеришу специфичне аспекте у проучавању Павићевог рада. После поздравног говора господина Ивана Павића, прва целина отпочиње радovima у којима се тематизује наслеђе средњовековне књижевности у делу српског постмодернисте. У раду Јелене Марићевић „Рефлекси барокног медијавелизма у прози Милорада Павића” наслеђе средњовековне књижевности, као и повратак бароку, анализирају се кроз тему исихазма, посредством којег се, како сматра ауторка, успоставља важна вертикала српске књижевности и православне духовности: средњи век – барок – 20. век. Елементе средњовековне традиције осветљава и Исидора Ана Стокин у циклусу „Служба Рељи Крилатици” збирке песама *Месечев камен*, док се у тексту „У потрази за изгубљеним језиком” Жарка Миленковића фокус ставља на традицију византијске књижевности у поезији М. Павића. Да је писање *Хазарског речника* постмодернистичко, док је читање барокно, закључује Иван Штерлеман у раду „Енциклопедијски лавиринт: судар барока и просветитељства у *Хазарском речнику* Милорада Павића”, издвајајући структуру и семантику лавиринта као доминантну перспективу за тумачење форме Павићевог романа.

Павићева слика света, коју он гради кроз лирски слој *Хазарског речника*, посредством љубавне поезије принцезе Атех, у раду Николине Тутуш „Ружа и шебој љубавне поезије принцезе Атех” тумачена је у својој релацији са традиционалном културом и премодерним имагинативним комплексом. Такође, као занимљиву перспективу за анализу Павићеве позиције у поетичкој равни модернизам – авангарда – постмодернизам, Жарка Свирчев, у раду „Венецијански архитрав: Костић, Винавер, Павић”, издваја хронотоп Венеције, који се као вишезначни културолошки знак појављује у „поетско-ониричкој географији” ових аутора.

Друга целина зборника започиње пропитивањем значаја *Хазарског речника* у контексту светске књижевности, па Душан Живковић, аналитичко-синтетичком методом, осветљава Павићеве иновације формалног, поетичког и семантичког типа, инсистирајући пре свега на осавремењивању Екове теорије отвореног дела коју је Павић применио на форму речника, „створивши системски хипертекст, посредством кога је структурирана динамичност и дифузност интертекстуалних веза”. Павићева фигурирање у систему европске и светске књижевности потврђује се и значајним прилогом Милице Мустур, која рецепцију *Хазарског речника* унутар немачке књижевности и културе насловљава „повратком описаног”, аргуменујући поновно интересовање немачке академске јавности анализом два прилога о *Хазарском речнику* објављена у првој деценији овог века. Раскош Павићеве имагинације која надилази обрасце националне књижевности, афирмишући њихову потентност, потврђена је у неколико компаративних радова: упоредним читањем Павићевог и Борхесовог приповедачког опуса (Иван Базрђан, „Паралелни светови у

причама Милорада Павића”), тумачењем Павићевих поетичких сродности са аргентинским писцем Хулијом Кортасаром (Виктор Шкорић, „Сусрет Павића и Кортасара: потрага за формом читања као потрага за идентитетом”), као и расветљавањем повезаности архетипских структура, конкретно ероса, у делу М. Павића и Г. Г. Маркеса (Рајко Благојевић, „Ерос у Павићевим причама и Маркесовим романима [фактор истога у речима различитог]”). Оваква културолошка укрштања отварају питање идентитета као важан тематски аспект, који се у раду Јелене Калајџије „Павићев поетички померај: Прилог за изучавање града-текста на примеру Павићеве *Вечере у Крчми код знака њишања*” анализира кроз проблематику *урбофилије* и изградње књижевне слике града.

Митски, архетипски карактер Павићевог дела пропитује се, у трећој целини зборника, на примеру песме „Лепенски вир” која се доводи у везу и са збирком *Певања на виру* Миодрага Павловића (Даница Трифуњагић, Марко Ђукић, „’Лепенски вир’ Милорада Павића: анализа и синтеза”), али се о ритуалности Павићевог књижевног текста посредно закључује и анализом статуса истине као и статуса језика у његовом прозном опусу. Тако Јелена Ристовић у раду „Лов на истину/е кроз *Хазарски речник*” објашњава начине кодирања истине, с једне стране оне научне/историјске истине доступне преко света јаве, а с друге кодирање истине преко ониричког света романа. Обрасци овакве подвојености преносе се и у простор језика, па се на примеру избора Уроша Милутина из Павићеве *Течне њовести айошекарске* може ишчитати агонија дихотомије, с једне стране „заумног језика алхемијских симбола”, а с друге „рационалне азбуке трговачке математике” (Милош Јоцић, „Снови и JavaScript [О природним и конструисаним језицима у *Течној њовести айошекарској* Милорада Павића]). Проблематизација односа према језику и односа према истини укрштају се и у раду Мирјане Бојанић Ћирковић, анализом рискантности парезичног говора у роману *Вештачки младеж* М. Павића („Парезија као стратегија читања Павићевог *Малоџ романа о великој њричи*”). Коначно, мит у Павићевом делу омогућава и оријентацију и дезоријентацију, па Снежана Николић, тумачењем мотива путовања у Павићевим романима, покушава да одговори на питање да ли митологија и национална историја једнозначно воде самоспознаји и идентитетском препознавању („Десакрализација мотива путовања у Павићевом роману *Предео сликан чајем*”).

Радовима који тематизују Павићеве драме *Кревети за њроје* и *Стиаклени њуж* отпочиње последња целина зборника. Адријана Крајновић објашњава одређене елементе постмодерног и фантастичног у наведеним драмама, док се Марија Живковић бави начинима обраде мотива снова, концепта религије, као и прожимања мушког и женског принципа, како у поменутих драмама, тако и у роману *Хазарски речник*. Однос према женском принципу тема је и рада Марине Максимовић, који има за циљ

да утврди природу, функцију и начине остваривања женског принципа у романима *Предео сликан чајем* и *Унутрашња стирана вејра*. У последњем раду у зборнику ауторка Снежана Савкић анализира Павићев роман *Друго тело*, а ову „мистичну причу о постхумној драми душе” расветљава упућујући на интертекстуални дијалог са религиозним и идејно-филозофским претпоставкама гностичких учења.

Тренутак у ком овај зборник настаје није важан само зато што се њиме обележава моменат отпочињања деловања магијског језика *Хазарског речника* унутар система светске књижевности него и зато што он представља нови пресек у рецепцији Павићевог стваралаштва. Док су у претходни зборник, *Павићеви њалимјесити*, уписани значајни трагови директних студената и настављача М. Павића, зборник *Лејтеће виолине Милорада Павића* проговара из позиције *студената наредне генерације* која се са Павићем упознавала искључиво посредством његовог текста. Чињеница да су знатан број радова у зборнику и написали сами студенти прати логику Павићевог стваралаштва: наглашено се миметизује знање које је у сталном, инвазивном настајању и рекреацији, што одговара статусу знања/информације у Павићевом књижевном делу.

Маја МЕДАН

МЕДИЈСКА СЛИКА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ – ИЗАЗОВИ ОДГОВОРНОГ НОВИНАРСТВА

Медијска слика: истраживања о одговорном новинарству, зборник, прир. Александар Богданић, Факултет политичких наука, Бања Лука 2015

Зборник радова *Медијска слика: истраживања о одговорном новинарству* настао је у оквиру пројекта „Медијска слика Републике Српске” који је проводио Институт за друштвена истраживања Факултета политичких наука у Бањој Луци. Како уредник Александар Богданић наводи у предговору, зборник је производ конференције која је одржана у септембру 2015. године на Факултету политичких наука у Бањој Луци, гдје је представљено девет научних радова. Главна одредница конференције и зборника је „одговорно новинарство” у најширем смислу, под којим се подразумева одговорност новинара према грађанима које информирате – грађани доносе одлуке на основу тачних, уравнотежених и занимљивих информација, па је неопходно испитати да ли је новинарство у Републици Српској одговорно или не.

Први рад „Увод у анализу одговорног новинарства” је теоријског карактера – Александар Богданић ту објашњава критеријуме за анализу дискурса појединачних текстова или прилога у медијима. Прије разраде